

ВПЛИВ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» НА РОЗВИТОК МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСИ (1920–1939 рр.)

Стряпко І.О. (Ужгород)

В статті автор аналізує розвиток музичного мистецтва на теренах Закарпаття (Підкарпатської Русі), особливо акцентуючи увагу на діяльності хорових колективів. Робиться акцент на аналізі чинників, що як сприяли так і гальмували культурний розвиток в краї, зокрема, відсутність задовільного фінансування, аматорство та гостра ідейна боротьба між «Просвітою» та «Обществом им.А.Духновича».

Ключові слова: музичне мистецтво Закарпаття, хорове мистецтво Закарпаття, музика Підкарпатської Русі, Руські національні хори, Просвіта й музика.

На початку ХХ ст. Закарпаття (Підкарпатська Русь) було найбільш занедбаною частиною українських земель. Культурне відродження тут розпочалося пізніше ніж в інших частинах України, оскільки місцева інтелігенція найбільше піддалася асиміляції та винародовленню. Культурно-просвітніх установ не було, тому культурний й освітній рівень місцевого населення був дуже низьким.

Сприятливі умови для відродження і розвитку культури настали лише з входженням Закарпаття (Підкарпатської Русі) до складу Чехословацької республіки в 1919 році. Нова демократична влада сприяла розвитку культурного та громадського життя, тому в міжвоєнний період на Закарпатті діє низка різноманітних культурних, громадських та інших організацій. Вони вели культурно-просвітницьку працю серед населення, піднімаючи його культурний, освітній рівень, а як наслідок і рівень національної самосвідомості. Однією з таких організацій було товариство „Просвіта”.

Позаяк діяльність музичної комісії «Просвіти» була однією з пріоритетних, то мета статті полягає у висвітленні впливу Товариства на розвиток музичного мистецтва Підкарпатської Русі, зокрема розвиток хорового мистецтва, збирання та збереження народної пісенної творчості.

Варто зазначити, що розвиток музичного мистецтва Підкарпатської Русі привертало увагу як діячів 20 – 30-х рр. ХХ ст., так і сучасних дослідників. Одним з перших спробу проаналізувати розвиток хорового мистецтва зробив П.Милославський у праці «Хоровое пѣніе на Подкарпатской Руси» [19]. Він висвітлює основні досягнення хорового мистецтва, здійснює класифікацію діючих хорових колективів. Безперечною заслугою дослідника є аналіз основних недоліків роботи хорів, огріхи організації та діяльності, критика репертуару та визначення ворожнечі різних національно-культурних напрямків як основної перешкоди розвитку хорового мистецтва.

Заслугують на увагу статті П.Яцка [38], М.Копача [16], Ф.Шемоновського [37],

І.Тимканича [32] вміщені в збірнику «Коломыйка. Збірник присвячений I з'їзду Рустких Національних хорів Подкарп. Руси 13. VI. 1926», у яких аналізуються досягнення очолюваних ними хорових колективів.

Варто також відмітити спогади О.Приходька [24], який стояв біля витоків хорового мистецтва товариства «Просвіта». Щоправда, його праця не носить критичного характеру, а є радше спогадами про успіхи та перешкоди, з якими йому довелося стикнутися у своїй роботі.

З сучасних дослідників впливу «Просвіти» на розвиток музичного мистецтва Підкарпатської Русі варто відзначити П.Федаку [34], О.Гріна [6] та Т.Росул [27]. П.Федака був одним з перших сучасних вчених, який досліджував діяльність Товариства в музичній царині. Більш значимим є для нас дослідження Т.Росула «Музичне життя Закарпаття 20-30-х років ХХ ст.», у якому аналізується розвиток музичного мистецтва у його різноманітних формах та засобах функціонування. Автор досліджує не лише становлення хорового мистецтва та збирання народної пісенної творчості, але й діяльність таких постатей, як О.Приходько, М.Рошахівський, С.Фенцик, Д.Задор та інших на музичне мистецтво Підкарпатської Русі.

„В чудових піснях нашого народу, як в дзеркалі, відбиваються всі розкішні та смутні душевні переживання від колиски до гробової дошки. Але ще краще суть ті пісні, в котрих чується голос цілого народу, в котрих брешуть гомони душі цілої нації” [38, с. 11] – писав відомий діяч „Просвіти” Павло Яцко.

Музичне мистецтво Підкарпатської Русі початку 20-х рр. ХХ ст. перебувало у занепаді. Такий стан речей був зумовлений кількома факторами. По-перше, угорською культурною політикою, спрямованою на блокування розвитку культур народів, що жили на землях святих Стефанської корони. По-друге, негативний вплив на розвиток музичного мистецтва, як і культури загалом, мала Перша світова війна. По-третє, слід визнати й пасивність інтелігенції Підкарпатської Русі. Общество святого Василя Великого,

що діяло у другій половині XIX ст., залишило помітний слід хіба що у літературі, не спромігшись перетворитися на культурно-просвітницьку організацію, яка б витворила модерну культуру Підкарпатської Русі.

Єдиним винятком для розвитку музичного мистецтва стала діяльність К.Матезонського, який започаткував хорове мистецтво. Проте, воно обмежувалося церковним співом. Щоправда, після його смерті музичне мистецтво знов завмерло.

Слід однак визнати, що представники інтелігенції робили спроби збирати народні пісні. Свого часу їх збирали О.Духнович, О.Павлович, Г. де Волан, М.Врабель, Я.Головацький та багато інших. Деякі зібрані матеріали видавалися окремими збірками або друкувалися у місяцословах, газетах „Наука”, „Неділя”, „Листок”. Загалом же стан музичного мистецтва був дуже поганим: далі, ніж збирання (подекули безсистемного) народних пісень справа так і не дійшла.

Із входженням Підкарпатської Русі до складу Чехословацької республіки інтерес до музичної діяльності починає зростати, з'являються збірники пісень. С.Фенцик спробував організувати хорівий колектив, але зазнав невдачі, що й змусило інтелігенцію звернути увагу на катастрофічно низький культурний та освітній розвиток Підкарпатської Русі та створити культурно-просвітницьке товариство. Таким чином було засновано товариство «Просвіта», яке разом з «Обществом им. А.Духновича» зробило значний внесок у розвиток як культури Підкарпатської Русі загалом, так й музичного мистецтва зокрема.

15 лютого 1921 р. Головний Виділ товариства „Просвіта” утворив музичну комісію для „плекання народної пісні”. До її складу увійшли: В.Желтвай – голова, О.Кізіма – секретар, С.Дудинський, М.Стрипський, О.Приходько, Р.Кирчів, М.Рошахівський – члени. Пізніше секретарем комісії став М.Шутко [8, арк. 14].

Комісія працювала у двох напрямках:

- 1) створення Руського національного хору, а також хорів та оркестрів у селах;
- 2) створення музично-етнографічного кабінету, архіву народних пісень, їх збирання та видання.

Слід зазначити, що ще у липні 1920 р. в Ужгород приїхало 18 діячів “Української республіканської капели”: Левко та Софія Безручки, М.Біличенко, О.Вахнянин, Роман та Ганна Кирчів, Н.Машкевич, Ольга та Олекса Приходько, М.Дніпрова-Приємська, Микола та Катерина Ращахівські, Л.Татарів, М.Терпило, Я.Сім'янович, Н.Царгородська, К.Здорик-Трухла, І.Трухлий. Вони реорганізувалися у товариство “Кобзар” й гастролювали по Підкарпатській Русі та Східній Словаччині з концертами й театральними виставами викликаючи захо-

плення серед місцевого населення, а також угорців та чехів [24, с. 8; 11, с. 122].

Невдовзі між товариством «Кобзар» та «Просвітою» встановилася тісна співпраця, яка згодом призвела до того, що члени товариства «Кобзар» влилися у «Просвіту» ставши засновниками та акторами «Руського театру товариства Просвіта», а також зробили значний внесок у розвиток музичного мистецтва Підкарпатської Русі.

Весною 1921 р. М.Рошахівський спробував створити хоріві колективи з учнів учительських семінарій в Ужгороді. Його роботу продовжив О.Кізіма, який об'єднав обидва колективи у Руський національний хор. Хор нараховував 25 членів, а його репертуар складався з обробок пісень самого О.Кізіми, які того ж року видрукувало товариство «Просвіта» [27, с. 44]. Перший виступ відбувся 14 квітня 1921 р. на одному з тематичних вечорів „Просвіти” [28, с. 19], другий – 21 квітня на вечорі, присвяченому пам'яті Т.Шевченка: тут хор виступив з одним номером (пісню) і відразу ж після концерту розпався [24, с. 12].

Оскільки О.Кізіма не впорався з обов'язками (причиною стала його хвороба), то новим керівником Руського національного хору став О.Приходько, а допомагав йому П.Куцин. На початку 1921-1922 шкільного року він очолив процес реорганізації колективу. О.Приходько визначив завдання провести концерт із різдвяних колядок та виступити в Ужгороді перед Різдвом. 14 грудня 1921 р. відбувся дебютний концерт колядок для учнів, а наступного дня – для громадськості. Репертуар хору складали колядки в обробці українських композиторів: К.Стеценка («А воскликнули ангели», «Ой у полі, у полі», «А у того хазяїна», «Іде зіздар чудна»), М.Леонтовича («Щедрик»), О.Кізіми («Дивная новина», «Тріє царіє», «Коли ясна зізда»). На думку Т.Росохи, репертуар залежав від двох чинників: пропаганда української творчості та наявність партитур [27, с.44].

Концерт мав неабиякий успіх. Як згадує сам О.Приходько, „після концерту багато присутніх записалися в члени хору: І.Желтвай – жупан, М.Стрипський – начальник г. Ужгорода, а навіть і сам віце-губернатор Еренфельд” [24, с.13].

Протягом 1921–1922 рр. Руський національний хор неодноразово виступав на державних святах, брав участь у заходах, організованих „Просвітою”, поширюючи українську пісню й удосконалюючи свою майстерність [123, с. 120].

О.Приходько був учителем музики в греко-католицькій півцо-учительській семінарії, тому мав змогу залучати до хору її учнів. До кінця 1924 р. хор зріс до 220 членів й дав від початку свого заснування 24 концерти [34, с. 38]. За цей час він став зразковим хором в Ужгороді, усі

його виступи викликали цікавість та захоплення публіки.

Із лав Руського національного хору вийшла молода генерація свідомих учителів, які присвятили своє життя служінню своєму народу та розвитку музичного мистецтва. Вони ставали активними просвітянами, засновували хори та оркестри в селах і пісню освідомлювали свій народ.

У травні 1925 р. відбулося зібрання членів Руського національного хору в Ужгороді, які закінчили того року учительську семінарію. Збори постановили, що молоді вчителі повинні негайно приступити до позашкільної культурно-освітньої праці й, де дозволять обставини, заснувати хорові колективи. Щоб це рішення не залишилося лише на папері, заплановано було у 1926 р. провести з'їзд новостворених хорів [323, с.21]. Вони зобов'язані були вивчити 4 пісні, які мали виконуватися разом на ювілейному концерті, а потім кожен із них повинен був виступати окремо зі своїм диригентом.

Молоді вихованці О.Приходька засновували хори в селах: М.Копач – у Кіблярах [16], Ф.Шимоновський – у Гайдоші [37; 21], Ф.Повхан – у Кальнику, А.Міньо – у Йоврьодермі (Сторожниця) [33], І.Тимканич – в Егреші (Олешник) [32], П.Мигалко – хор братства Св.Кирила та Мефодія при Ужгородській гімназії [35].

У Перечині активно працював І.Романченко. Тут він заснував спочатку духовий оркестр, а потім – робітничо-селянський хор. Завдяки його діяльності духові оркестри з'явилися в селах Зарічові та Дубриничах, а потім і у Великому Бичкові [29, с. 59-60].

Навесні 1926 р. О.Приходько відвідав новостворені хори, диригував для них, виконуючи ті пісні, які мали виконуватися на спільному концерті [24, с. 21].

13 червня 1926 р. відбувся перший з'їзд Руських національних хорів, у якому взяло участь:

- 1). Руський національний хор (дорослий і дитячий) у Грибовцях. Диригент – Юрій Павлюх;
- 2). Руський національний хор у Гайдоші. Диригент – Ф.Шимоновський;
- 3). Руський національний хор у Кальнику. Диригент – Ф.Повхан;
- 4). Руський національний хор у Сторожниці. Диригент – А.Міньо;
- 5). Руський національний хор у Олешнику. Диригент – І.Тимканич;
- 6). Хор торговельної школи і академії в Ужгороді. Диригент – О.Приходько;
- 7). Хор Кирило-Мефодіївського братства в Ужгороді. Диригент – П.Мигалко;
- 8). Робітничо-селянський хор у Перечині. Диригент – І.Романченко;

9). Учительський хор тячівського шкільного округу. Диригент – А.Букацький;

10). Руський національний хор Ужгорода. Диригент – О.Приходько;

11). Співацький гурток Матіца Словенска. Диригент – М.Ліхард.

У конкурсі перше місце отримав хор зі Сторожниці, друге місце – хор Кирило-Мефодіївського братства в Ужгороді, третє – робітничо-селянський хор у Перечині, четверте – Руський національний хор (дитячий) у Грибовцях. Крім того, в урочистих заходах взяли участь оркестрові товариства з Зарічова та Дубриничів під керівництвом І.Романченка.

Того ж дня в міському театрі відбувся спільний концерт, у якому взяло участь 600 [24, с.22], за іншими даними – 680 чоловік [21, с.203]. Театр був переповнений, оскільки в Ужгороді ще ніколи не виступав такий хор.

13 червня 1926 р. стало визначним днем у культурному розвитку Підкарпатської Русі. Схвальні відгуки критики, яскравість та незабутні враження виступу хору прискорили процес заснування хорових колективів. Однак незабаром сільські хори зіткнулися з проблемою вибору репертуару. Намагаючись догодити публіці, деякі диригенти почали готувати занадто складні пісні, до яких співаки були неготовими. Щоб зарадити цій проблемі, досвідчений диригент М.Рошачівський пропонував розпочати з народних пісень (в обробці композиторів М.Лисенка, К.Стеценка, М.Леонтовича, В.Студницького), аби ними відшліфувати техніку співу [17, с. 14]. Відтак, основу репертуарів хорів „Просвіти” склали українські народні пісні в обробці вищезгаданих композиторів, українські пісні-романси, популярні пісні староґалицьких композиторів [9, арк. 1-2].

Варто зазначити, що серйозною перешкодою розвитку музичного мистецтва було суперництво різних культурно-національних напрямків. Воно було настільки відчутним, що пронизувало всі сфери життя. Відомий музичний діяч П.Милославський із цього приводу зазначав: „Класифікація хорів, ныне действующих на Подкарпатской Руси, по признаку репертуарному, привела бы насъ къ тому малоутешительному выводу, что національная рознь й крайній шовінізм нашли въ полной мере своё отраженіе и въ чисто хоровой жизни и работе” [19, с. 129]. І справді, як хори товариства „Просвіта” ніколи не мали у своєму репертуарі російських чи угорських пісень, так само хорові колективи „Общества им. А.Духновича” не виконували українських.

Руський національний хор та хори читалень з успіхом працювали до березня 1939 р., виступаючи на державних, релігійних святах та масових заходах, організованих „Просвітою” [8; 9; 10].

Улітку 1928 р. серед членів Руського національного хору виникла ініціатива заснувати хор, який мав складатися з найкращих співаків. Оскільки його основу складали учні та учениці учительської семінарії, які потім отримували посади учителів у селах й залишили хор, то було зрозуміло, що новий національний хор повинен складатися з учителів.

Одночасно в шкільному відділі виникла ініціатива організувати Центральний учительський хор Підкарпатської Русі. Позаяк більшість співаків Руського національного хору були учителями, то Й.Шіmek, очільник шкільного відділу, та Ю.Ревай радо пішли назустріч ініціативі О.Приходька. Так виник Крайовий хор Підкарпатського учительства. Установчі збори нового хору відбулися в грудні 1928 р. [18, с. 89].

До хору записалося 60 учителів та учительок. Усі витрати на репетиції та подорожі вони покривали за власний рахунок.

Щоб досягти високого рівня майстерності, хор проводив репетиції цілий рік. Спочатку влаштовували концерти по містах і селах Підкарпатської Русі, потім – Пряшеві й Кошицях; у 1933 р. – у Моравській Оставі, Брно, Празі, Пльзні. Усюди хор отримував схвальні відгуки від критики та вітання від чеських учительських хорів. Пізніше відбулися гастролі в Румунію. Урядові чинники надали хору аж 4 000 кч. допомоги, хоч самі вчителі витратили понад 150 тисяч кч.

На відміну від хорів читалень „Просвіти”, Крайовий хор Підкарпатського учительства хоч і складався з просвітян, однак мав у своєму репертуарі, крім українських пісень, і чеські, словацькі, німецькі та угорські [7, арк. 11].

Активно діяв хор Торгівельної Академії, очолюваний І.Трухлим [12, с. 164]. 5 лютого 1938 року цей хор повинен був виступити на кошицькій радіостанції, співаючи українські народні пісні й колядки [36, с. 1].

Деколи дружини діячів „Просвіти” під маркою Товариства організували благодійні концерти [6, с. 35]. На жаль, музичне мистецтво, яке розвивалося в межах „Просвіти”, було аматорським. Адже, крім О.Приходька, І.Трухлого, І.Романченка, М.Рошахівського, П.Щуровської, людей, які б мали відповідну музичну освіту, не було. Жодної професійної музичної школи в Підкарпатській Русі так і не було створено [30, с.125]. Хоч діячі «Просвіти» неодноразово намагалися відкрити такі школи.

„Гарна пісня – похвала для народу, що її створив. Історія доказує, що наш український народ, що жив і жиє під різними державами, витворив пребагато напрочуд гарних пісень. Шкода тільки, що наш народ, не маючи розвитої культури, не може зконцентрувати всіх тих своїх величезних витворів, що стали протягом віків” [31, с. 3], – писав І.Сучок.

Музична комісія практично відразу після свого виникнення постановила заснувати музично-етнографічний кабінет і споряджати музично-етнографічні експедиції для збору пісень у різних районах Підкарпатської Русі. Таким чином, було започатковано збирання та наукове вивчення музичного фольклору. Невдовзі з цією метою їздили М.Рошахівський та О.Кізима. Результатом їх експедицій стало видання збірників „Гри і забави для дітей для ужитку в захоронках і в школах” М.Рошахівського та „Підкарпатські співанки для хору” О.Кізими.

У Науковому збірнику товариства „Просвіта” за 1933 р. з’явилася добірка пісень відомого музикознавця Ф.Колесси [13]. Основу збірки складають твори, записані в селах Волосянка, Люта, Кострино (усього 101 наспів), та Пряшівщині у селах Тварожч, Цигалка (усього 55 наспівів). Пісні було зафіксовано під час експедиції 1910-1912 рр. [4, с. 63-64].

У 1929 р. за ініціативою І.Панкевича й на кошти „Просвіти” Ф.Колесса здійснив третю експедицію Підкарпатською Руссю, записавши 130 мелодій і 150 текстів народних пісень у селах Раково, Невицьке, Радванка, Горяни. Вони були видані в Науковому збірнику за 1937-1938 рр. Сюди увійшли також 16 пісень з архіву „Просвіти”, записаних М.Рошахівським у селі Радвань Межілабірської округи (Пряшівщина). Після цієї експедиції Ф.Колесса зробив невтішні висновки: мова пісень більше переплетена словакізмами, що не характерно для розмовної мови [15, с. 50]. Подібний висновок зробив і І.Панкевич [23, с. 182]. У Науковому збірнику товариства „Просвіта” за 1933-1934 рр. з’явилася теоретична праця Ф.Колесси, де, узагальнивши результати трьох своїх експедицій, він робить висновок: „...основний пісенний фонд Закарпаття залишився у значній мірі той самий, що у Східній Галичині, Подніпров’ю й інших частинах української етнографічної території. Отся спільність помітна особливо в найдавніших обрядових піснях, що вказують не на пізніше переділення, а на прадавню культурну спадщину” [14, с. 121].

Товариство „Просвіта” неодноразово зверталось до своїх активістів і населення збирати й надсилати народні пісні. Був виданий „правильник” із вказівкою, як записувати та класифікувати пісні: „...текст пісні належить записати точно так, як вимовляє співаючий. Той, від котрого записують пісні, має їх співати, а не диктувати... на кінці кожної пісні записати від кого, коли і де записана пісня, скільки років має особа, від якої вона записана” [20, с. 100-101].

Незабаром Товариство було завалено матеріалами, які потребували систематизації й наукового вивчення. Тому в 1925 р. при літературно-науковому відділі був створений Архів Підкарпатської пісні як окремих відділ музею.

Вивчаючи ці матеріали, ряд авторів: М.Бращайко, М.Рошчаківський, А.Ворон, М.Лелекач, В.Ульванський – зробили чимало відкриттів: знайшли в Карпатах велику кількість пісень, поширених у Галичині та Наддніпрянщині. На основі спільного пісенного фонду вони зробили висновок про належність місцевого населення до українського народу.

У 1929 р. за ініціативою І.Панькевича товариство „Просвіта” провело запис народних пісень на грамофонних платівках для Празького етнографічного музею. Для цього були підібрані найкращі співці й представлено такі округи: 1) верхньоспишський; 2) західношаришський; 3) маковецький; 4) південноземплінський; 5) північноземплінський; 6) волошківський; 7) ужгородський; 8) ублянський; 9) середнянсько-мукачівський; 10) великолучківський; 11) верчанський; 12) іршавсько-довжанський; 13) нижньомарамороський; 14) бичківський; 15) гуцульський; [22, с. 161; 5, с. 68].

Улітку 1931 р. Чеська Академія Наук подарувала Руському національному музею записи пісень, зроблені восени 1929 р. Записування мало продовжитися восени 1931 р., однак справа не завершилася [3, с. 132]. Лише 18-23 листопада 1936 р. було продовжено працю в цьому напрямку. І.Панькевич провів підготовчу роботу, підібравши найбільш типові етнографічно околиці з різними культурами: 1)гуцульщина (Рахів); 2)південна Мараморощина (Нересниця); 3)Ужанська верховина (Волосянка); 4)Боржавська долина (Імстичево); 5)Бережанська долина (Верхні Верещькі); 6)Турянська долина

(Раково). Разом було записано 80 мелодій і пісень, 36 мелодій інструментальних, 4 скоромовки – усього 120 записів [2, с. 61-63].

Отже, товариство «Просвіта» здійснило значний вплив на розвиток музичного мистецтва Підкарпатської Русі. Його діячі активно популяризували музичну творчість та музичну культуру. Був створений Руський Національний Хор, який виступав на всіх державних, народних, релігійних святах та різних публічних заходах, поширюючи українську пісню. Чимала кількість хорів була створена активістами при сільських читальнях «Просвіти». Разом з тим, був створений Крайовий учительський хор, який з успіхом представляв українську пісню в Чехословацькій республіці та за її межами.

Товариство «Просвіта» заклиало громадськість записувати та надсилати народні пісні для їх збереження. Із зібраних пісень створили Архів підкарпато-руської пісні. Вивчаючи народні пісні, дослідники звернули увагу на їх спільність з піснями Галичини та Наддніпрянщини; урахувавши цей факт, очевидним був висновок про належність місцевого населення до українського народу.

«Просвіта» здійснила велику працю, спрямовану на підвищення освітнього й культурного життя населення Підкарпатської Русі, відродження й збереження його традицій. Квітесенцією цієї діяльності стало формування у населення (через розвиток освіти й культури) сталої української ідентичності та формування державотворчих потенцій.

1. Бращайко Ю. Що то є товариство „Просвіта” и чим оно важне для кожного Русина? (Звіт діяльності товариства за час од 1. VI. 1921. до 1. IX. 1922.) / [Ю. Бращайко, И. Панькевич] // Великий ілюстрований народний календарь товариства „Просвіта” на звичайний рік 1923. Річник I. – Ужгород: Друкарня Акц. Т-ва „Унію”, 1922. – С. 113-130.
2. Вісти з нашого культурного життя // Підкарпатська Русь. – Ужгород. – 1936. – Р. XII-XIII. – С. 61-63.
3. Вісти из культурного життя // Подкарпатська Русь. – Ужгород. – 1931. – май-юній. – Р. VIII. – Ч. 5-6. – С. 131-133.
4. Гошовський В. Місце музичного фольклору в діяльності товариства „Просвіта” // Матеріали установчої конференції по відродженню на Закарпатті крайового товариства „Просвіта”. – Ужгород, 1991. – С. 61-67.
5. Гошовский В. Украинские песни Закарпатья / Владимир Гошовський. – М.: Советский композитор, 1968. – 479 с.
6. Грін О. Професійне музичне мистецтво Закарпаття XIX – першої половини XX століть: історичний аспект / Олександр Грін. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2004. – 160 с.
7. Державний архів Закарпатської області (далі ДАЗО). – Спр. 2: Переписка с прессовым референтом газеты „Світло”, Союзом Подкарпатских русинских студентов, „Гуцульское общество” по вопросу прессы. 25 августа 1925 – 9 марта 1936. – На 111 арк.
8. ДАЗО. – Спр. 5: Брошура М.Творидла „Історія оснований товариства „Просвіта” Підкарпатської Русі в Ужгороді”, вірш мешканця с.Рахова про місцевого багача і його проугорський напрямок; лист і вірш учителя с.Кивяжд. 1921, 17 листопада – 3 лютого 1922. – На 22 арк.
9. ДАЗО. – Спр. 17: Лист читальні с. В.Бичків з проханням провести збірку коштів на побудови читальні; програма вечора святкування ювілею Духновича. 28 квітня-1 грудня 1928. – На 2 арк.
10. ДАЗО. – Спр. 21: Список читалень „Просвіти”, програми святкування Шевченківських днів. 4 квітня-4квітня 1930. – На 7 арк.

11. Й. Б. (Йосип Баглай) Українська пісня над Карпатами // Календар „Просвіти” на 2000 рік / Під. ред. П. Федаки. – Ужгород: Закарпатське крайове товариство „Просвіта”, 2000. – С. 121-123.
12. Кальницький П. З плеяди визначних українських диригентів: До 120-річчя народження Івана Трухлого / П. Кальницький // Календар „Просвіти” на 2004 рік / Під. ред. П. Федаки. – Ужгород, 2004. – С. 163-165.
13. Колесса Ф. Народні пісні з південного Підкарпаття – тексти й мелодії із вступною розвідкою / Ф. Колесса // Науковий збірник товариства „Просвіта” в Ужгороді за рік 1923 / [Під. ред. А. Волошина, В. Гаджеги, І. Панькевича, В. Бірчака]. – Річник II. – Ужгород: Книгопечатня Юлія Федешія, 1923 – С. 122-142.
14. Колесса Ф. Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті / Ф. Колесса // Науковий збірник Науковий збірник товариства „Просвіта” в Ужгороді за 1933-1934 / [Під. ред. А. Волошина, В. Гаджеги, І. Панькевича, В. Бірчака]. – Річник II. – Ужгород: Друкарня О.О. Василян, 1934. – С. 121-148.
15. Колесса Ф. Народні пісні Підкарпатської Русі (Мелодії й тексти) / Ф. Колесса // Науковий збірник товариства „Просвіта” в Ужгороді за рік 1937-1938 / [За ред. А. Волошина, І. Панькевича, В. Бірчака]. – Річник XIII. – Ужгород: Друкарня О.О. Василян, 1938. – С. 49-149.
16. Копач Н. Руський Національний хор в Киблярі / Николай Копач // Коломыйка. Збірник присвячений I з'їзду Рустких Національних хорів Подкарп. Русі 13. VI. 1926. – Ужгород: Книгопечатное акц. т-во „УНІО” в Ужгороді, 1926. – С. 21-22.
17. М.Р. (Михайло Рошаківський) Що співати? / Михайло Рошаківський // Коломыйка. Збірник присвячений I з'їзду Рустких Національних хорів Подкарп. Русі 13. VI. 1926. – Ужгород: Книгопечатное акц. т-во „УНІО” в Ужгороді, 1926. – С. 13-18.
18. Мартинович Б. Краєвий хор Підкарпатського учительства / Б. Мартинович // Народний ілюстрований календар т-ва „Просвіта” на рік 1931. Річник IX. – Ужгород: Друкарня „Свобода”. – С. 89-90.
19. Милославській П. Хорове п'єніє на Подкарпатской Русі / П. Милославській // Подкарпатская Русь за годы 1919-1936. – Ужгород, 1936. – С. 125-130.
20. П. (Панькевич) Архив підкарпатско-русько п'єснь / П (Панькевич) // Подкарпатска Русь. – Ужгород. – 1925. – Юній. – Р. II. – Ч. 6. – С. 100-101.
21. Пам'яті Федора Шимоновського // Календар „Просвіти” на 2000 рік / Під. ред. П. Федаки. – Ужгород: Закарпатське крайове товариство „Просвіта”, 2000. – С. 203.
22. Панькевич І. Архив фонографичних записів живо бесѣды и п'єснь в Чехосл. республиці / Иван Панькевич // Подкарпатска Русь. – Ужгород. – 1929. – Септембер. – Р. VI. – Ч. 7. – С. 160-162.
23. Панькевич І. В столітню річницю видання першого повного збірника народних п'єсень / Иван Панькевич // Подкарпатска Русь. – Ужгород. – 1927. – 15 окт. – Р. IV. – Ч. 8. – С. 177-182.
24. Приходько О. Пробудилась Русь... Закарпаття 50 літ назад: (Спомини) / Олексаа Приходько. – Накладом Карпатського Союзу в ЗСА. – Нью-Йорк, 1972. – 32 с.
25. П'єсни Подкарпатскихъ Русиновъ. Часть I. Составивъ: Дръ Степанъ Андреевич Фенцикъ. – Прага: Накладом державного издательства, 1921. – 24 с.
26. П'єсни Подкарпатскихъ Русиновъ. Часть II. Составивъ: Дръ Степанъ Андреевич Фенцикъ. – Прага: Накладом державного издательства, 1923. – 21 с.
27. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20 – 30-х років ХХ століття: Монографія / Тетяна Росул. – Ужгород: ПоліПрінт, 2002. – 208 с.
28. Руський Національний Хор в Ужгороді 1921-1926 // Коломыйка. Збірник присвячений I з'їзду Рустких Національних хорів Подкарп. Русі 13. VI. 1926. – Ужгород: Книгопечатное акц. т-во „УНІО” в Ужгороді, 1926. – С. 19-21.
29. Рябець М. Спомини про перечинську „Просвіту” / М. Рябець // Календар „Просвіти” на 1998 рік / [Під. ред. П. Федаки]. – Ужгород: Закарпатське крайове товариство „Просвіта”, 1998. – С. 59-60.
30. Стешко Ф. Церковна музика на Підкарпатській Русі // Науковий збірник товариства „Просвіта” в Ужгороді / Ф. Стешко / [Під. ред. В. Гаджеги, А. Волошина, І. Панькевича, В. Бірчака]. – Річник XII. – Ужгород: Друкарня О.О. Василян, 1922. – С. 118-128.
31. Сучок І. Честуймо нашу пісню / І. Сучок // Свобода. – Ужгород. – 1935. – 25 апріля. – Р. XXXVI. – Ч. 10. – С. 3.
32. Тимканич І. Руський Національний хор в Егреши / И. Тимканич // Коломыйка. Збірник присвячений I з'їзду Рустких Національних хорів Подкарп. Русі 13. VI. 1926. – Ужгород: Книгопечатное акц. т-во „УНІО” в Ужгороді, 1926. – С. 26.

33. Токар М. Коротка історія „Просвіти” в Сторожниці / Маріан Токар. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ комітету інформації, 2000. – 30 с. + 6 с. іл.
34. Федака П. Нарис історії товариства „Просвіта” Карпатської Русі-України (1920-1939) / Павло Федака. – Ужгород, 1991. – 52 с.
35. Хор братства святих Кирила и Мефода при ужгородській гимназії // Коломыйка. Збірник присвячений I з'їзду Рустких Національних хорів Подкарп. Русі 13. VI. 1926. – Ужгород: Книгопечатное акц. т-во „УНІО” в Ужгороді, 1926. – С. 26-27.
36. Хор мукачівської торговельної академії перед мікрофоном // Свобода. – Ужгород. – 1938. – 1 лютого. – Р.В. XXXIX. – Ч. 5. – С. 1.
37. Шемоновський Ф. Руський національний хор в Гайдороші / Федор Шемоновський // Коломыйка. Збірник присвячений I з'їзду Рустких Національних хорів Подкарп. Русі 13. VI. 1926. – Ужгород: Книгопечатное акц. т-во „УНІО” в Ужгороді, 1926. – С. 23-24.
38. Яцко П. Свято нашої півніци / Павло Яцко // Коломыйка. Збірник присвячений I з'їзду Рустких Національних хорів Подкарп. Русі 13. VI. 1926. – Ужгород: Книгопечатное акц. т-во „УНІО” в Ужгороді, 1926. – С. 11-12.

РЕЗЮМЕ

ВЛИЯНИЕ ОБЩЕСТВА «ПРОСВИТА» НА РАЗВИТИЕ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА ПОДКАРПАТСКОЙ РУСИ (1920-1939 гг)

Стряпко И.А. (Ужгород)

В статье автор анализирует развитие музыкального искусства в Закарпатье (Подкарпатской Руси), особенно акцентируя внимание на деятельности хоровых коллективов. Делается акцент на анализе факторов, которые как способствовали так и тормозили культурное развитие в крае, в частности, отсутствие удовлетворительного финансирования, аматорство и острая идейная борьба между «Просвитой» и «Обществом им.А.Духновича».

Ключевые слова: музыкальное искусство Закарпатье, хоровое искусство Закарпатье, музыка Подкарпатской Руси, Руськи национальные хоры, Просвита и музыка.

SUMMARY

THE IMPACT OF "PROSVITA" ON THE DEVELOPMENT OF MUSICAL ART IN SUBCARPATHIAN RUS' (1920-1939)

I. Stryapko (Uzhhorod)

In the article the author examines the development of musical art on the territory of Transcarpathia (Subcarpathian Rus), especially focusing on the activities of choirs. Emphasis on the analysis of the factors that have contributed as well as retarded cultural development in the province, including lack of satisfactory financing, amateur and sharp ideological struggle between the "Prosvita" and "Society of A.Duhnovycha."

Key words: musical art of Transcarpathia, chorus art of Transcarpathia, music of Podkarpat'ska Rus', Rus'ki national choruses, Prosvata and music.